

راز انسان (۱)

سیر اندیشه

استاد علی صفایی حائری

(۶ ن - صاد)

تنظیم:

سید علیرضا هاشمی ارسنجانی

سرشناسه: هاشمی ارسنجانی، سید علیرضا، ۱۳۶۴- عنوان و نام پدیدآور:
راز انسان: سیر اندیشه استاد علی صفایی حائری (عین-صاد). / تنظیم
سیدعلیرضا هاشمی ارسنجانی. مشخصات نشر: تهران: انتشارات ذکرا، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری: ج؛ ۵/۱۴*۲۱/۵ س.م. وضعیت فهرست‌نویسی: فیفا
عنوان دیگر: سیر اندیشه استاد علی صفایی حائری (عین-صاد).
موضوع: صفایی حائری، علی، ۱۳۳۰ - ۱۳۷۸ -- نقد و تفسیر
موضوع: انسان (اسلام) موضوع: Islam -- Theological anthropology
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۷۲ص/۵/۵BP153- رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۹۸
شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۰۶۶۷۶ شابک: ۸-۱۱-۷۲۳۲-۶۰۰-۹۷۸-۹
شابک دوره: ۱-۱۰-۲۳۲-۷۲۳۲-۶۰۰-۹۷۸-۹

راز انسان (۱)

سیر اندیشه استاد علی صفایی حائری (عین - صاد)

سید علیرضا هاشمی اوستجانی

انتشارات فکر

لیلة القدر: ۰۲۵-۳۷۷۱۲۳۲۸ ذکر: ۰۲۱-۸۶۰۴۵۷۸۰

چاپ اول: زمستان ۹۷ چاپ: دفتر تبلیغات اسلامی

شمارگان: ۵۰۰۰ قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۱۲۳۷۸

تلفن مرکز پخش: ۰۲۵-۳۷۷۱۲۳۲۸ / ۰۲۲-۹۱۲۷۴۶۱۰۲۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۳۲-۱۱-۸

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۳۲-۱۰-۱

انتشارات فکر

فهرست

پیشگفتار

۱۳ بابت دوباره از ریشه روید

۱۷ پنا

فصل ۱۱۱ نیازهای در بن بست نشسته

۲۳ بخش او: نیاز

۲۴ الف) آفریدگار، نیازها

۲۴ ب) تنوع نیازها

۲۴ ۱) نیازهای فردی

۲۵ ۲) نیازهای جمعی

۲۶ • حکومت و قانون‌گذاری

۳۶ • آزادی و عدالت

۳۹ بخش دوم: بن بست و پوچی

۹ الف) تعریف پوچی

۴۱ ب) آفریدگار پوچی

۴۲ ج) انواع پوچی

۱) بن بست و پوچی اول

۴۳ (پوچی شکست و کامیابی)

۴۳ • پوچی شکست

۴۴ • پوچی کامیابی

۴۵ پناهگاه‌ها •

۴۶ ۱. هنر

۴۷ ۲. بی تفاوتی و بی خیالی

۴۷ ۳. دم غنیمتی

۴۸ ۴. عصیان

۴۸ ۵. انتحار

۵۰ • زمینه‌ها و انگیزه‌ها

۵۲ ۶. عرفان

..... ۷. بست و پوچی دوم

۵۵ ۸. پوچی تکامل و شکوفایی

۶۱ خلاصه فصل

فصل دوم: طرح مذهب

۶۵ الف) طرح مذهب

۶۷ ب) تعریف مذهب

۶۹ ج) چه نیازی به مذهب است؟

۶۹ • تحلیل‌ها

۷۱ • نقد و بررسی

۷۵ د) زمینه‌های جدایی از مذهب

۸۱ ه) اقسام مذهب

۸۱ ۱) مذهب سنتی (دستوری)

۸۱ ۲) مذهب عاطفی

۸۴ • ویژگی‌های مذهب عاطفی و دستوری

۸۶ ۳) مذهب اصیل

۸۷ • ویژگی‌های مذهب اصیل

۹۱ و) طرح کلی مذهب اصیل (اسلام)

۹۹ خلاصه فصل

پیشگفتار

یکی از متداول ترین سؤالات در میان دوستانی که به تازگی با اندیشه استاد صفایی آشنا می‌شوند، این است که سیر مطالعاتی آثار استاد از کجاست. از آنجا که تمام محاسن استاد از بحث تربیت گرفته تا مباحث کلامی و اجتماعی و اخلاقی و مسائل کتب و ...، حول محور نظام حاکم بر اندیشه استاد می‌گردد، لذا مطالعه و فهم عمیق آثار استاد، نیازمند احاطه بر چارچوب فکری ایشان است. همین مسئله این دغدغه را در من ایجاد کرد که با بررسی و تحقیق در آثار ایشان این خط فکری را به صورت مجموعه‌ای منسجم و نظام‌مند به عنوان کلید ورود به کتب استاد دنبال کنم.

از آنجا که این امر ممکن نبود، مگر با همکاری و نظارت مستقیم شاگردان طراز اول استاد فقید، لذا با نظارت آنها شروع به مطالعه و تحقیق در آثار استاد کردم و پس از جمع‌آوری مطالب هر فصل نتیجه کار را به سمع و نظر ایشان رسانده و نظرات بزرگواران را در مجموعه اعمال کردم. در پایان کار نیز متن نهایی را جهت بازخوانی و رفع اشکال، خدمت عزیزان تقدیم نمودم که در قالب متن موجود به خوانندگان محترم تقدیم می‌شود.

ساختار اصلی این مجموعه با استناد و الهام از خط روشن فکری موجود در اکثر آثار استاد، خصوصاً کتاب‌های **صرات**، **اندیشه من** و **مسئولیت و سازندگی** و محتوای آن از مجموعه آثار استاد، گردآوری شده است.

در این طرح حداکثر تلاش به کار رفته تا نظام اندیشه استاد بدون هیچ گونه دخل و تصرف در متن و محتوا به همراه ذکر منبع به خوانندگان محترم ارائه شود. اما از آنجا که گره زدن مطالبی که از مجموعه آثار استاد گردآوری شده، به صورت صرفی هرچند ناچیز امکان پذیر نبود، لذا در مواردی انگشت شمار و نه یی، متن افزوده شده، که آن هم با قلاب ([]) نشان داده شده است تا از متن اصلی استاد، قابل تفکیک باشد.

همچنین دنبال کردن خط فکری استاد از میان آثار ایشان ناگزیر موجب تقطیع، تکرار و ناهمخوانی نثر در برخی عبارات شده است که تلاش شده این مسئله به حداقل برسد.

خلاصه آنچه در این مجموعه به آن پرداخته شده به شرح زیر است:

«با تأمل در آثار استاد صفایی می‌توان به این برداشت رسید که نقطه آغازین اندیشه ایشان، مسئله **نیاز و افتقار** انسان است. راز این مطلب در این نهفته است که اصولاً حرکت عظیم انسان در طول حیات فردی، اجتماعی و تاریخی اش ریشه در نیازها دارد و این حرکت تا تأمین تمام نیازها ادامه خواهد داشت.

به باور ایشان دامنہ نیازهای انسان به شهادت استعدادهای عظیمش در سطح **آزادی و عدالت و رفاه و حتی تکامل** خلاصه نمی‌شود؛ چرا که انسان ساخت و ترکیبی دارد که او را آرام نمی‌گذارد و حتی در صورت تأمین نیازهایی

در این سطح، برای او امکان ایستادن نیست. در او شوری ریخته‌اند، به او خودآگاهی و بینشی داده‌اند که می‌داند قله‌هایی که باید به دست آورد، غیر از چیزی است که امروز در آن قرار دارد.

در نتیجه کسانی که با این حرکت مستمر همراه نمی‌شوند و خود را با تنوع‌ها سرگرم می‌کنند، ناچار در راه دنیا به بن‌بست می‌نشینند و در برابر این بن‌بست و پوچی، پناهی جز بی‌تفاوتی و دم‌غنیمتی و در آخر انتحار نخواهند داشت؛ تا شاید این‌گونه بتوانند پوچی را رنگ کنند و به قول حافظ «دمی ز و بر سه ذقه‌ای بی‌خبر» باشند.

به تعبیر ستا، هر گاهی که استعداد های عظیم انسان به کار گل گماشته می‌شود، معه انسان به یک دامپروری بزرگ تبدیل می‌شود که با آب و علوفه گولش زده‌اند و با راه فریبش داده‌اند و به خاطر دوشیدنش پروارش کرده‌اند، آیا انسان می‌تواند آرام بگیرد و سربه زیر بماند؟ آیا این نیروی بزرگ می‌تواند در این ظرف محدود، جا خوش کند و دم نزند؟ اگر انسان به این درک عمیق از ابعاد نیاز و گدازش برسد، آنگاه ضرورت راه و مکتبی را احساس می‌کند که عدالت، آزادی، رفاه و تکامل، گام‌های اول آن است و عرفان و آگاهی آن هم، قتلگاه انسان و باتلان آرام استعدادهای عظیم او نیست.

از دیدگاه ایشان ضرورت طرح مذهب، از همین امر برخاسته است که امکانات انسان، اندیشه و وجدان، به دلیل محدودیت و عدم احاطه بر روابط پیچیده حاکم بر نظام هستی، نمی‌توانند پاسخگوی نیازهای عظیم او باشند و نهایتاً انسان و نیازهایش را در یک چشم‌انداز هفتاد ساله مطرح

می‌کنند. لذا در این مرحله، مذهب می‌تواند مطرح شود که نه بر عقل و حکمت انسان، که بر حکمت و علم الله و بروحی تکیه دارد. و از آنجا که امروزه مذاهب در چهره‌های مختلف و حتی متضاد در ظلمت قرنی که بیشترین کشش معنوی را در خود احساس می‌کند، میدان داری می‌کنند، نور برهان، محک و معیار تشخیص صواب از ناصواب است.

استاد صفایی پس از پرداختن به جایگاه مذهب در گستره نیازهای انسان، به بررسی **برهانی مذهب** می‌پردازد. ایشان معتقد است که مذهب برهانی را جز با ایمان نمی‌توان آزمود و ریشه تمامی شبهاتی را که امروزه دامن‌گیر مذهب است، در عدم شناخت مذهب اصیل و برهانی می‌داند. آنچه که امروزه عنوان مذهب در میان متفکرین مورد انتقاد قرار می‌گیرد، **مذهب تقلیدی و عاطفی و غیربرهانی** است که خود این مذهب به تعبیر استاد، افیون ملت‌ها و دستاویز مادی‌گرایان ضدمذهب است.

استاد در ادامه به ارائه طرح مذهب اصیل و نظام‌های موجود در آن می‌پردازد و می‌گوید: **انسان و مذهب هر دو از آزادی و تفکر شروع می‌شوند؛ تفکر در انسان، هستی، تاریخ و جامعه، و به این‌گونه به دست معرفتی و عقیدتی پایه‌ریزی می‌شود.** نکته مهم در اینجا آن است که باور ایشان، شکل‌گیری زیربنای معرفتی و عقیدتی، تنها در بستر **نظام تربیتی** میسر است؛ چرا که تفکر و شناخت صحیح، به روش نیاز دارد و در واقع روش شناخت بر خود شناخت مقدم است.^۱

در نظام تربیتی مربی با در دست داشتن **روش‌ها و کلیدها و ملاک‌ها** و با

آزادی و آموزش و تذکر و طرح سؤال و... انسان را به شناختی از خود، هستی و نقش انسان در هستی می‌رساند و این جهان بینی و شناخت، احساس و عقیده را به دنبال آورده و زمینه ساز نظام اخلاقی می‌شود.

نتیجه مهم این سیر تربیتی، زمینه سازی برای انتخاب انسان است تا جایی که خود انسان ها بپاخیزند و برای قسط قیام کنند.»

هدف از ارائه این مجموعه آشنایی خوانندگان محترم با عناصر اصلی شاخه فکری استاد می‌باشد، لذا از پرداختن به تمامی موضوعات و مسائل موجود در اندیشه ایشان خودداری شده است.

در پایان از همکاری مساعدت بی دریغ استاد عزیز و گرانقدرم **علاءالدین اسکندری**، استاد ایرغنی، **استاد عبدالمجید فلسفیان** و همه عزیزانی که مراد ارائه این مجموعه باری رساندند، کمال تشکر و قدردانی را دارم و از خداوند متعال توفیق روزافزون ایشان را خواستارم.

سید علیرضا هاشمی ارسنجانی

مهر ۹۷